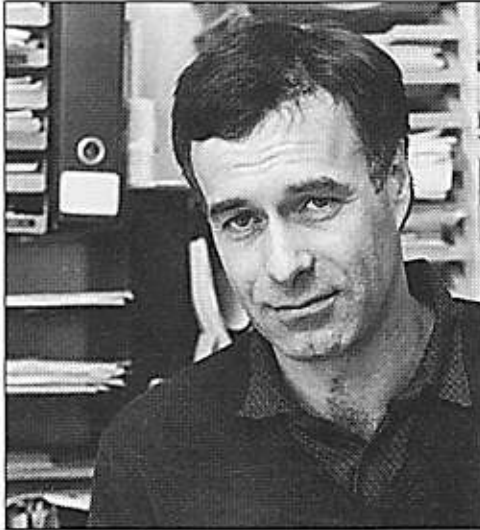

Verkliga och virtuella dokument

Fred Karlsson

Människan uppfann skrivkonsten för 5 000 år sedan. De viktigaste innovationerna var nånting att skriva *på* (lertavlor, pergament osv) och nånting att skriva *med* (nålar, knivar, pennor osv). Talspråket hade då existerat åtminstone i 100 000 år. Detta hade skapat det viktigaste av allt, nämligen människans unika förmåga att med språkets hjälp symbolisera, uttrycka, tankeinhåll och hennes uppfattningar och iakttagelser om världen.

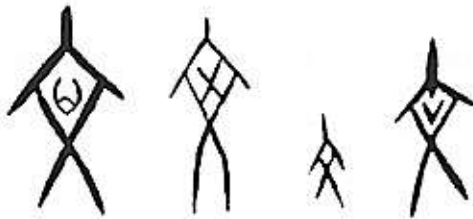
Den vanligaste formen för nedskrivna budskap blev snart det skrivna dokumentet. Man kan säga, att pennan är det viktigaste redskap som någonsin kon-

struerats. Med skrivna dokument blev det möjligt att ge kunskapen en bestående form. En verkligt omfattande kollektiv kunskap hade inte kunnat uppstå tidigare, eftersom varje människa kunde lära sig precis så mycket som hon kunde snappa upp muntligen från sin omedelbara omgivning.

Dokumentet gjorde det möjligt för människosläktet att på ett mycket effektivare sätt börja ackumulera sin kunskap över generationsgränserna. Den språkligt uttryckta och med skrift bevarade kunskapen fick en helt annan stabilitet, och den kunde spridas mycket effektivare än tidigare.

Spridningen av kunskap var dock besvärlig så länge som varje enskild kopia av ett dokument måste ristas eller skrivas för hand – det här var ju situationen innan Gutenberg 4 500 år senare uppfann boktryckarkonsten, den snabba reproduktionen av kopior, i slutet av 1400-talet.

Nästa principiellt viktiga hopp kom med datorn och de elektroniska dokumenten under senare hälften av 1900-talet. Begreppet "elektroniskt dokument" är egentligen motstridigt. Det är ju fråga om en fil, som lagras i datorns minne som en sekvens av nollor och ettor. Filen är ett virtuellt dokument i den bemärkelsen att den har egenskapen att kunna bli utskrivet till ett verkligt fysiskt dokument. I sig är en fil eller dess representation på da-

Det kinesiska tecknet för "skrift, språk, litteratur, dokument, kultiverad" med äldre varianter må representera arvet från skrivkonstens äldsta tider ...

taskärmen inte ett verkligt dokument.

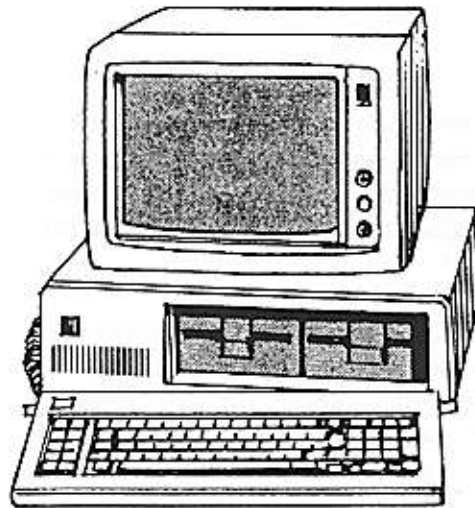
Den datoriserade textproduktionen har naturligtvis många fördelar, speciellt den lätta uppdateringen av texten ("process-skrivning"). Men de virtuella dokumenten, datafilerna, är också problematiska på många sätt. Det är inte helt självklart att vi har att göra med ett så stort framsteg i informationsöverföringen som man ofta förleds att tro.

Filer är obeständiga eftersom den tidigare versionen försvinner vid uppdateringen. Då det är så lätt att uppdatera filer och skriva ut dem på nytt, händer det allt oftare, att man inte vet vilken utskrivna version av ett virtuellt dokument man har att göra med.

Eftersom det med datorns hjälp blivit så mycket lättare också att sätta ihop nya dokument genom att klippa ihop bitar av egna gamla eller andras dokument, ser man redan hos vissa typer av skribenter klara tecken på att textens kvalitet försämras. På internet multipliceras det här problemet eftersom vem som helst kan lägga ut vilka virtuella dokument som helst. Det blir allt svårare att i störtfloden av virtuellt elektroniskt utbud hitta det relevanta.

Det börjar med andra ord bli hög tid att fundera på etiska principer för den allt mer datoriserade textproduktionen.

Fred Karlsson

... medan skrivverktygen från dataålderns tidevarv ställer helt andra krav på sina användare.